

Proa

MELCIOR COMES
Sobre la terra
impura

MELCIOR COMES

SOBRE LA TERRA IMPURA

Proa

L'escriptura d'aquesta obra ha rebut un ajut
de la Institució de les Lletres Catalanes.

Proa
A Tot Vent

Primera edició: setembre de 2018

© 2018 Melcior Comes Cladera

Drets exclusius en llengua catalana:
Raval Edicions SLU, Proa
Av. Diagonal, 662-664
08034 Barcelona
www.proa.cat

ISBN: 978-84-7588-721-0
Dipòsit Legal: B. 17.914-2018
Composició: gama, sl
Impressió: CPI (Barcelona)

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre és cent per cent
lliure de clor i està qualificat com a paper ecològic.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de
reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà
sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español
de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun
fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).
Tots els drets reservats.

Em vaig assabentar de la mort de la Dora Bonnín en una andana de tren, mentre mirava de cua d'ull el diari d'un senyor que també esperava el comboi per anar a Barcelona. Jo aleshores vivia en una petita població de la Costa Daurada, on m'havia refugiat després de trencar amb la meua parella. De la relació en quedava un fill de tres anys, molt ressentiment i alguns deutes. El meu estat d'ànim oscil·lava entre un suau abatiment sense dramatismes i un cinisme arrauxat i colèric (soc escriptor), una volubilitat que em portava a emprendre tota mena de projectes literaris. Vivia al dia: feia quatre anys que no publicava cap llibre. Anava fent gràcies al cada cop més minso periodisme cultural (perdoneu la contradicció) i a diversos encàrrecs que rebia de la meua editora, que devia sentir-se una mica responsable del meu fiasco com a novel·lista. Havia estat seva la idea de publicar el meu últim llibre un mes de juny, amb una coberta horrible i després de suprimir-ne cinc capítols que tanmateix eren meravellosos.

L'editora m'encarregava informes de lectura, la redacció de les notes per a les contracobertes i altres feines obscures —feia de negre—, com ara transcriure les converses d'un baró holandès, «notable industrial i col·leccionista d'art», amb la finalitat d'elaborar un primer esborrany d'unes memòries en castellà que acabarien convertint-se en un obscè i sensacional *best-seller*. Internet ho havia arrasat tot.

El diari de les Illes per al qual treballava com a articulista i reporter «cultural» havia desaparegut; la premsa en paper que encara quedava al peu del canó em feia cada vegada menys encàrrecs, a més de pagar-me'ls —obeint el tòpic— tard i malament. La meua novel·la circulava piratejada en dues pàgines web, les quals, per postres, només li posaven tres estrelles de les cinc de la possible excel·lència. No sé què em molestava més, si la fredor o bé el milenar de descàrregues que podia veure comptabilitzades; la xifra augmentava cada dia, ho comprovava malaltissament. Pel meu compte m'havia buscat classes de repàs —soc llicenciat en filosofia, tan sols—: unes quantes tardes a la setmana anava a casa d'un parell d'adolescents embaudocats per controlar que fessin correctament els deures d'anglès, o intentava fer-los entendre les subtileses dels pronoms febles, o el sentit d'un poema de Verdaguer, o per què —fins i tot m'atrevia amb la química— el vinagre i l'aigua oxigenada eren capaços de fer desaparèixer una moneda de coure de cinc cèntims. Cobrava onze euros l'hora.

Aquest era el meu pla per a aquell matí de primavera, quan vaig saber la notícia de la mort de la Bonnín: pujava a la gran ciutat per entrevistar un fotògraf i passar la tarda amb el meu fill al pis de sa mare fins que ella sortís de la feina. El règim de visites que havíem convingut incloïa la tarda dels dijous, a més dels dissabtes i els diumenges, quan jo me l'emportava al meu piset de solter i ens passàvem els dies jugant amb la pilota al passadís, o bé anant amb tricicle pel passeig, o mirant vídeos de gatets japonesos a YouTube fins que a ambdós ens guanyava la son.

Durant el viatge amb tren vaig buscar la notícia de la mort de la Dora a internet, amb el telèfon. Tenia tan sols seixanta-quatre anys; la premsa no deia de què havia mort, però era fàcilment conjecturable. La C majúscula feia estralls, també a casa meua —el padrí patern, el còlon—; per sort el meu tiet Toni acabava de superar un C de pròstata. A Twitter, la gent

penjava fotografies d'ella, missatges de comiat més o menys emotius, enllaços a algunes de les seves velles cançons reivindicatives. Quant temps feia, que no veia la Dora Bonnín fora de la televisió? Més de vint anys, sí. Mentre el tren s'acostava a Barcelona —Cunit, Cubelles, Vilanova: inhabitualment arribaríem puntuals—, arran del mar que tremolava sencer i lluminós, jo recordava la cantant, com n'era de fascinadora quan, en aquella mansió vora el mar, a Mallorca, a principis dels noranta, era tan sols la mare del meu millor amic.

Una dona espigada i de cara salaç, llarga cabellera rossa de sol, ulls verds i triangulars sobre els pòmuls tan alts que semblaven d'índia o de felí; una mirada que quan et fitorava no sabies si era per riure's de tu o perquè podia llegir-te el pensament —o potser ambdues coses; en tot cas, una cara plena de coses que brillaven—. Ara veia les imatges que penjaven a les xarxes, fotos dels últims anys: els cabells ja blancs, i davant dels ulls unes aparatoses ulleres de pasta negra, tot en un rostre ple d'arrugues molt fines; les dents li brillaven amb una blancor tan artificiosa i ordenada (el meu pare és dentista) que fins i tot semblaven postisses o com a mínim enfundades.

L'entrevista amb el fotògraf em va deixar encara més desencantat: un altre heroi de la cultura que se n'anava a la merda. El fotògraf era l'autor d'algunes de les instantànies més cèlebres de la lluita antifranquista a Catalunya —grisos atonyinant estudiants, etc.—, imatges que havien sortit publicades al seu temps en revistes tan importants com *Time*, *Paris Match* o fins i tot al diari *The New York Times*. Feia gairebé deu anys, però, que ja no rebia encàrrecs de ningú. No feia classes perquè a la universitat el jubilaren a la força, i el pis on em va rebre —Pau Claris amb Casp— l'havia de deixar perquè no podia fer front al lloguer. Què faria, ara, amb el seu arxiu que incloïa dues-centes mil fotos i negatius, tots d'un gran valor, tant estètic com històric? I de la seva biblioteca de tres mil volums? El fotògraf m'ensenyava els alts prestatges plens de carpetes i els arxivadors cu-

rulls, les caixes de cartró on començava a amuntegar la feina de tota una vida. Cap institució pública —arxius nacionals, o simplement municipals, biblioteques o fundacions— havia mostrat interès per adquirir la seva collecció o per fer-li el favor de custodiar-la fins a trobar-li un destí més digne. Havia de deixar l'immoble —l'home em parlava amb llàgrimes als ulls—, per anar a refugiar-se a una caseta del Maresme de poc més de cinquanta metres quadrats, que acabava d'heretar de la seva família i a la qual mancava fins i tot la cèdula d'habitabilitat.

—No tindrà, per casualitat, cap foto de la Dora Bonnín? —li vaig demanar en haver fet totes les preguntes.

—Espera —em va dir; va desaparèixer trontollejant passadís enllà. Em va deixar amb una tassa de te que amarguejava entre les mans i va tornar gairebé un quart d'hora després; em va allargar un sobre.

—Aquí, noi, en tens unes quantes...

Eren fotos de la Bonnín dels setanta, dels vuitanta i dels noranta, imatges en color i blanc i negre; en algunes estava amb una guitarra sobre un escenari; en d'altres entre músics barbuts i enriolats; en una altra l'estaven maquillant i l'havien sorprès amb els ulls tancats, i en una altra, la millor de totes, posava, asseguda en una cadira baixa, perquè li fessin aquell retrat magnífic. En aquesta última foto em va recordar dolorosament la Dora que jo coneixia; hi vaig veure els ulls, els que em miraven divertits quan jo tenia dotze anys.

—Es nota que saps qui era, noi —em va dir el fotògraf—. Ep, espero que tu no et posis també a plorar, ara.

—No... —em vaig ennuegar amb el te; li vaig tornar el sobre—. Són unes fotos precioses.

—Queda-te-les! —em va dir amb un punt de ràbia—. Què vols que en faci, jo, d'això, ara? Emporta-te-les! Emporta't tot el que vulguis!

Vaig anar a buscar el meu fill a l'escola i el vaig dur cap a casa de sa mare. Vaig donar-li el dinar, que convenientment

m'esperava a la nevera, i quan el nen feia la migdiada i jo menjussava alguna cosa rampinyada del rebost de la que, fins no feia gaire, havia estat la meva cuina (costum que enrabiava la meva ex: «Compra't d'una vegada el teu propi menjar!»), vaig començar a transcriure l'entrevista; havia de lliurar-la al diari l'endemà abans del migdia.

Però m'era molt difícil; vaig desplegar les fotos de la Bonín damunt de la taula del menjador i me les vaig tornar a mirar amb deteniment. Els records d'aquells estius gairebé mitològics m'engavanyaven. Havien passat vint anys, més i tot, i encara era com si la tingués al davant, amb vestits curts i plens de floretes minúscules, amb un mocador o un barret de palma al cap, cantant per als convidats del seu marit allà a la terrassa de Son Gros. El seu fill i jo ens la miràvem des del balcó de dalt, fascinats no només per la seva veu sinó per l'esbalaiement que produïa en tota una quieta multitud d'adults.

Al diari que havia comprat en sortir de casa del fotògraf hi havia una enorme esquela de la Dora; s'anunciava que a les cinc de la tarda hi hauria una cerimònia per la cantant al tanatori de la ronda de Dalt. Mentre el nen dormia em deixava bressolar pels records, i quan es va despertar, jo estava tan capficat que potser no li vaig saber dedicar tota l'atenció que mereixia. El nen va començar a plorar desesperadament, fins i tot es va acostar a la porta del pis i va clavar-hi puntades de peu i manotades: cridava la seva mare amb una ràbia que jo no sabia apaivagar. Totes les meves maniobres de distracció van ser debades; no hi havia cap cançó, cap ball o joc o ganyota o suborn —un tros de formatge, Bruno?— que el pogués treure de la crisi d'enyor i d'orfenesa.

Quan va arribar la seva mare, gairebé una hora després, el nen encara bramava; i ella també es va enfadar amb mi. Em deia que no sabia tenir-ne cura. Tampoc no li havia tret el bolquer; en portava només per dormir, carregat ara de pesades pitarades. De seguida, el nen, en veure-la, es va calmar i va co-

mençar a demanar a crits el berenar. La meva ex es va enrabiar més que el meu fill; va endevinar (em coneixia massa, l'Olga) que el nen plorava perquè jo no havia sabut estar per ell. Va veure l'escampadissa de fotos de la Dora sobre la taula de la sala, vora del diari i del meu portàtil, i va començar a dir-me que era un Mal Pare, que sempre estava «a la lluna» i «a la puta parra», i que si no canviava no em deixaria veure el nen ni tan sols els caps de setmana.

Vaig cometre l'error de contestar-li, i vam discutir una bona estona, crits i retrets, els explosius, les metralletes. El nen també es va posar a xisclar, abraçat a sa mare; jo sentia que el cap se m'omplia de boira i la irritació se sumava a una tristesa desordenada.

—I compra't el teu propi menjar! —em va amollar ella, quan jo, capcot, ja sortia del pis.

La discussió m'havia fet perdre el tren; tenia més d'una hora lliure abans de dirigir-me a l'estació de Sants. Necessitava un cafè i vaig entrar a un bar. El televisor estava sintonitzat a un canal de notícies; acabaven de connectar amb la reportera que muntava guàrdia davant del tanatori de la ronda de Dalt.

Les imatges, enregistrades feia ben poc, mostraven l'arribada de tot un enfilall llastimós d'homes i dones «d'importància»: consellers del Govern, regidors, xefs, cantants, actors, escriptors, periodistes...; a molts d'ells se'ls demanava una valoració del que havia estat la difunta. Sense saber ben bé per què, vaig decidir anar-hi. M'imaginava que quan arribés la cerimònia ja hauria acabat.

Però encara hi havia una gentada; s'havien format desenes de grupets en una sala envidriada que semblava una terminal d'aeroport des de la qual es veia tota la ciutat, estesa i guspirejant en la fosca. Vaig distingir molta gent d'upa —personatges del món de la faràndula, sobretot: petons, paraules, la flor i nata—; se'ls veia més o menys pesarosos, i sospiraven. Entre murmuris se sentien les cantarelles de sempre —«No som nin-

gú, la vida són quatre dies...»—; i sí, se'ls endevinava commoguts. Encara hi havia periodistes de la ràdio que pescaven declaracions, els de la televisió feien breus entrevistes als polítics i als músics i als actors amb qui més havia col·laborat la Bonnín, i fins i tot vaig trobar-m'hi —però què hi feia, allà?— la meva editora.

Va apropar-se a mi, però em vaig esquitllar rere unes columnes de gres; mirava d'evitar-la entre els endolats i els curiosos. No hi volia parlar, amb ella; segurament em demanaria pel meu nou llibre, o pitjor encara, m'exigiria unes notes per a unes contracobertes que no havia ni començat a elaborar. Abans de dir-li la veritat —que no em venia de gust llegir els llibres; però necessitava els diners!—, vaig aconseguir entrar a la sala de cerimònies, on esperava trobar qui havia estat el meu gran amic, en Leo Verdera, l'únic fill de la Dora.

En Leo.

Quant feia, llavors, que no el veia? Potser sis o set anys. A la primera filera de cadires hi era tota la família de la morta, i encara hi havia una aglomeració de gent desfilant davant de tots ells; donaven el condol. Em vaig posar a la cua, i a mesura que m'hi apropava els anava distingint més enllà de la corrua d'adolorats; en Leo, els seus dos germanastres grans —els bessons—: la Blanca i n'Isaac. I el pare de tots tres, n'Higini, l'insigne empresari de la sabata.

Als bessons i al vell Higini feia més de vint anys que no els veia: havien canviat tant que ja no semblaven els mateixos. El cor em va començar a batre amb força, gairebé no podia respirar; em sentia nerviós i apesarat, més commogut pel retrobament amb tota la família que no pel fet que la Dora s'hagués mort tan jove.

Vaig estrènyer en primer lloc les mans de la Blanca, ara convertida en una esplèndida dona de quaranta anys. Era obvi que ella no sabia qui era jo; no se la veia gran, no, el temps l'havia canviat però no enlletgit, sinó més aviat el contrari. Anava

de dol però duia una minifaldilla sobre unes malles blaves, i portava els cabells curts, potser menys rossos —més cendrosos— del que podria arribar a recordar; els llavis prims, i el nas ample i peculiar; una cara que als disset o divuit anys s'assemblava tant a la del seu germà bessó que m'inquietava, sobretot perquè n'Isaac sempre se'ns feia una mica carregós, a mi i a en Leo. Vaig dir-li «em sap molt de greu»; ella va assentir i vaig avançar cap a la dreta, on em vaig topar amb el seu germà Isaac.

Amb ell sí que el temps havia fet de les seves. Estava més prim i es deixava una barba desigual i casernària, el pèl ros se li havia fet castany i li creixia llarg sobre les orelles (s'havia fet operar el nas; ja no el tenia com el de la Blanca), i entorn dels ulls —tan plens d'aplom i murrieria— s'aplegaven moltes petites arrugues, que les celles massa gruixudes feien més distingibles. Li vaig donar el condol i vaig moure'm fins davant del seu pare, el vell Verdera, n'Higini, que estava totalment desconegut.

Continuava sent alt, però s'havia encorbat i tenia tots els cabells blancs, molt curts i cotonosos, i el rostre més quadrat, seriós, amb unes arrugues fondes, marcades entorn de la boca en una cara de pell injustament jove; duia unes ulleres grosses i anguloses, rere les quals els ulls li brillaven encastats, com si fossin falsos, de vidre. La típica mirada dels visionaris, vaig pensar. N'Higini em va fer un gest més càlid, i potser es va recordar de mi.

Ara sí que estava enfront del meu amic Leo. Déu meu: se'l veia desfet, apallissat. Els cabells, que sempre portava llargs —els tenia tan negres que semblava que se'ls tenyia i tot—, se'ls havia tallat gairebé al zero, i allà hi havien aparegut dues magnífiques i enormes orelles —quants records m'evocaven!—, orelles que més aviat semblaven les manetes obertes d'un nadó. Ell també duia barba, un masclet de pèl esclarissat que li envoltava la boca grossa i expressiva, encara que el que li acabava de deformar la cara eren les ullerotes daurades com de soldador sobre la

punta d'un nas egipci —el nas original dels Verdera—. No havia parat de plorar. Li vaig donar el condol, i, tot i que no n'estic segur, llavors hauria jurat que ell va respondre alguna cosa, que va ser capaç d'articular la paraula gràcies, i el meu nom.

Però qui era ella? Vora en Leo hi havia una noia. Sabia de la sorprenent fascinació que en Leo produïa en algunes dones, però no hauria dit mai que podria aconseguir atraure l'atenció d'una preciositat com aquella. Era una vertadera miss, més jove que nosaltres; cabells rossos com la mantega, llargs fins al pit, ulls grans i blaus, llavis tòpicament molsuts, tots els llocs comuns físics de la bellesa més convencional i alhora atordidora s'agermanaven en la noia, que vora en Leo semblava molt menuda, i més confosa que no pas apesurada, com si estigués fent el cor fort per no arrossegar encara més el seu xicot cap a la pena. Que guapa, vaig pensar entre mi.

Quina tia més guapa, buf, Leo, com t'ho fas, cabró, jo que estic més sol que un mussol, el que donaria per fer-li pessigolles a una dona així. Fent esforços per no seguir contemplant-la, ni que fos de lluny dins aquella incongruent sala de cerimònies, vaig enfilar cap a la sortida empès per l'aglomeració de gent que s'hi movia en totes direccions, més encisat que no tristoi. La noia m'havia causat una impressió forta.

—Que t'amagaves de mi? —La veu de la meva editora em va sorprendre des de darrere.

—Com? No, no... —vaig dissimular—. Per què...? Què passa?

No hi havia cara més dissemblant a la de la noia que la de la meva editora. Era pèl-roja, alta, desmanyotada, i tenia uns ulls tan foscos i menuts que em posaven nerviós; els movia a banda i banda, amunt i avall, com si llegís a l'aire el seu propi pensament erràtic.

—Anem a fora, a fumar —em va dir; la vaig seguir a contracor.

A la terrassa del tanatori hi havia molta gent; formaven cercles i parlaven en veu baixa, però els grupets s'anaven dissolent. La ciutat s'estenia als nostres peus, tremolosa com una

olla en ebullició, borrosament il·luminada sota una capa de calima.

—Com tens el nou llibre?

—Anar fent... —No li mentia. Però no era tota la veritat.

—Escolta, potser aviat et podré encarregar una feina que podria estar molt bé. A més, tinc sobre la taula un parell d'originals prometedors que m'agradaria que llegissis i...

Parlava i parlava i jo feia com si l'escoltés. Havia sentit aquesta xerrameca moltes vegades: projectes que després no anaven enlloc, promeses de feina que mai no es concretaven en res gaire sòlid, il·lusions que quan es traduïen a la realitat no eren més que decepcions rutinàries (feines de pa sucats amb oli). La deixava parlar; esperava que no recordés que li devia unes comandes. Jo pensava en en Leo, en la noia, en els cabells blancs del vell Verdura i en els seus milions. En el nas de n'Isaac i en les fotos de la morta que portava a la motxilla.

—I de què coneixies tu la Dora Bonnín? —em va preguntar quan es va cansar d'escoltar-se.

—De Mallorca, fa més de vint anys. Jo i el seu fill...

—Que té foc? —Un jove amb bigoti es va apropar a l'editora, que després de remenar dins la bossa li va donar un encenedor. El jove (i de què em sonava, aquella cara?) va encendre's el cigarret i va fer-hi una llarga pipada ansiosa. Mentre somreia i deixava anar el fum va allargar el foguer a la dona; ella se'l va mirar de cap a peus.

—Això és el que jo necessito... —va dir ella mirant-li el cul quan s'allunyava—. M'ha semblat mallorquí, aquest mosquetter. L'accent... i quin mentó!

—Sí, dona, quin mentó...

—Va, anem, que et convido a sopar, escriptorret —em va dir, de sobte més animada—. Vull que m'expliquis bé de què coneixies la Bonnín.

—Em sap greu, Bàrbara, però no hauria de perdre l'últim tren.

—No passa res! —va riure estirant el coll—. Sempre et pots quedar a dormir a casa meva!

Vaig balbucejant dues o tres excuses més o menys improbables i vaig marxar de seguida cap a l'estació de Sants.

2

La meva manca d'ambició. Aquest era el motiu pel qual la meva dona m'havia deixat: considerava que em faltava empenya. «El món ha canviat en aquests últims anys i tu no, estimat», em deia. «Si el periodisme cultural i el món del llibre no et poden donar un sou decent, doncs abandona'ls... Surt del gueto!», em burxava, encara no gaire seriosament. «Posa't al dia, plumífer!», em reiterava cada vegada més malsofrida. Em vaig fer una pàgina web, més ben dit me la va regalar ella pel meu aniversari, i fins i tot un perfil a Facebook, i anava fent ús d'un compte de Twitter (sense gaires seguidors). Però no, no m'atrevia a deixar aquella forma de vida. En el fons era feliç, fent això; mai no m'havia de llevar d'hora, però alguns mesos havia de dedicar tot el que ingressava a pagar-me la quota a la Seguretat Social com a trist autònom.

La meva dona es guanyava molt bé la vida com a directora territorial d'un banc que havia sobreviscut a la bombolla immobiliària, la mateixa bombolla que en esclatar s'havia emportat els diaris, amb els suplementos culturals que ja no mantenien els anuncis d'unes grans empreses que estaven fent fallida. També tancaven llibreries; les vendes de llibres s'enfonsaven fins a un vint per cent, feia més de cinc anys que baixaven sense esperança. La destrucció no deixava de caure. Incansablement.

Sovint creia detectar que ningú ja no llegia res. Si abans encara trobava al transport públic tres o quatre lectors de llibres, ara tan sols hi havia una unanimitat d'homes i dones que mira-

ven el telèfon mòbil, atenien missatges o jugaven als videojocs més virolats. A mi tot això m'era indiferent: vivia engrescat, feia el que em donava la gana. A la meva dona tampoc semblava importar-li haver de pagar-ho gairebé tot —el pis on vivíem era propietat dels seus pares—; era una dona plena de criteri, guapa, moderna, miop, fogosa. Era perfeccionista i de gustos cars. Amb el seu sou ens podíem permetre llargs caps de setmana a la Cerdanya —ella esquia, jo llegia a la vora del foc—, i anàvem a restaurants dels que feien esferificacions fins i tot amb les anxoves. Ens escapàvem a París o a Venècia dos o tres cops a l'any (la meva fallera per les dones riques: n'hauem de parlar). Van ser anys exquisits, fugaços i inoblidables. Tot va canviar quan va néixer el nen.

Llavors l'Olga, un cop va satisfer el desig obscur i cec de tenir un fill, es va tornar més responsable o més conscient de la vida que podria esperar amb mi al seu costat. Devia intuir que en mi sempre hi trobaria un amant frívol, i no algú disposat a créixer o adaptar-se, o —com deia ella, ignominiosament— «guanyar en dinamisme en un món en canvi continu».

«Ja no t'estimo. No podem continuar vivint junts...», així mateix m'ho va deixar anar, i dues setmanes després vaig abandonar el seu pis enorme del carrer Londres i em vaig buscar —tenia ganes d'escapar del batibull, del podrimener literari amb tots els seus monstres sagrats i princeses de pacotilla— un apartament a tercera línia de mar del meu poblet de platja, a cinquanta minuts en tren de Barcelona.

Dos dies després del funeral de la Dora em va trucar l'editora i no vaig despenjar. Vaig suposar que em volia recordar els encàrrecs, en els quals no em venia gens de gust treballar; vaig mirar de fer el sord fins que no em va quedar més opció que posar-me a llegir. Aquell cap de setmana la meva ex no em va fiar el nostre fill perquè s'havia refredat, tenia febre i li convenia més —em va recalcar ella desconfiadament— estar-se a la ciutat. Vaig haver d'accedir-hi, quin remei, i mentre llegia un dels

mecanoscrits per mirar d'elaborar-ne una nota llaminera i banal per a la contracoberta, de sobte em va venir una revelació.

Va ser brusc —com una arponada que m'entrés a la closca—, i potser induït per alguna paraula que acabava de llegir, però ho sabia: el jove que havia demanat foc a l'editora era en Quint. En Quint: n'estava segur. També feia vint anys que no el veia, però era ell. Aquell jove era dos o tres anys més gran que nosaltres, llavors un nen esquerp, que també girava entorn del casalot d'estiu dels Verdera. Era el fill d'algú que coneixia... no recordava de qui; sempre era per allà, per la casa i pels voltants —pels boscos de sa Nineta, el torrent de l'Ullastre, l'hort de Son Serra, l'arenal des Casat: me'n recordava de tot, ara—: havíem jugat amb ell a tennis, a fet i amagar, a perseguir-nos amb les bicicletes pels camins arenosos, a construir cabanyes sobre les alzines de Son Gros (sobretot havíem jugat a esbatussar-nos: sang al nas, sang a la boca). Per nosaltres, tot aquell lloc havia estat Mart, els boscos de Robin Hood, la jungla amazònica. Però era més gran, en Quint, cosa que posava una distància insalvable entre nosaltres; un jovenet més aviat enigmàtic, sempre bregós i escopint, com si tingués la necessitat de demostrar que ell no era pitjor en res que cap de nosaltres.

En Quint. Amb bigoti. Tenia un bon cul.

Va arribar el dilluns, vaig enviar les notes a l'editora juntament amb les factures —pagava a noranta dies, la maleïda—, i vaig tornar a la ciutat, aquest cop per assistir a una roda de premsa. Quan en vaig sortir, vaig veure que m'havia trucat, així que vaig decidir tornar-li la cridada.

—Ets a Barcelona, escriptorello? —La veu li sonava estranyament aguda.— Sí? Doncs vinga, et convido a dinar.

En aquesta ocasió no m'hi vaig poder negar (sobretot perquè a aquella hora em moria de gana i en alguna banda em tornava a esperar un entrepà corretjós). Vam quedar en un dels locals inexorablement moderns de devers la plaça del Pes de la Palla, restaurants d'amanides il·lustrades i pollastre especiat,

tàrtars i ceviches i salmons marinats. A la Bàrbara li agradaven els llocs amb cambrers argentins i fusions «ètniques».

Mentre em menjava un cuscús incompreensible amb cigrons, menta i massa cúrcuma, feia com si l'escoltés («Per tenir èxit com a autor», crec que em deia, «hauries de ser dona, o negre, o àrab, o com a mínim homosexual o fotogènic, o alcohòlic, o malalt més o menys terminal, però és clar... tu ni tan sols ets gaire d'esquerres, oi?»). M'explicava el seu pla editorial per a l'any vinent, em detallava la sinopsi d'unes quantes novel·les estrangeres que estaven tenint molt d'èxit arreu del món, els drets de les quals acabava d'adquirir, i bla, bla, bla.

Parlava entusiasmada de tot allò. I ho feia amb un fervor —buidava ràpides copes de vi, creuava les cames sota la taula i em colpejava amb la puntera de les sabates— que em deixava descollocat; mai no li havia sentit dir res de tan elogiós sobre el que havia portat a la impremta de mi. Jo només tenia ganes que el dinar s'acabés. Temia que en qualsevol moment em demanés pel meu nou llibre, el qual jo anava escrivint, però des d'una manca de convicció que només podia portar la novel·la a un naufragi inevitable. Quan això arribés, ja hi posaria remei. Vi-via entre l'arrogància i el dubte turmentat. M'havia passat tantes vegades abans, que coneixia l'abast, la duració i totes les maneres de solucionar el problema. Escriure és enfonsar-se i tornar a treure el cap. Una forma de neurosi (una patologia no necessàriament mortal) que estava aprenent a controlar com qui adapta els seus hàbits a una malaltia crònica.

—Bé, jo ara me n'hauria d'anar —vaig dir quan em vaig haver menjat un dolçàs púding de coco—. He d'escriure un article de la roda de premsa que...

—Què dius, home! —Amb la mà em va picar sobre la mà; dos cops.— Però si encara no t'he dit el motiu pel qual volia dinar amb tu, escriptorello.

—Sisplau, no em diguis així, Bàrbara.

—L'altre dia te'n volia parlar, escolta...

El llibre de memòries del baró holandès havia funcionat molt bé des del punt de vista comercial; ara tenia entre mans un llibre similar: unes altres memòries «per desgràcia incompletes» que un «escriptor amb cara i ulls com tu» s'hauria d'encarregar d'enllestir i editar en primera instància. Només n'hi havia alguns capítols transcrits, tota la resta esperava dispersa en quaderns, uns pocs esborranys escrits a màquina i alguns registres d'àudio. Es tractava d'acabar les memòries.

—I per què no ho fa l'autor? —vaig preguntar, desganat.

—Perquè l'autora és morta —va dir—. Jo havia contractat aquest llibre amb la mateixa Dora Bonnín l'any passat, però, ai, es va morir tan per sorpresa...

—L'autora és la Dora Bonnín?

—Sí... Hi ha cap problema? No dius que la coneixies?

—Vols que jo escrigui, doncs, aquestes memòries?

Era el que volia, sí. M'ho temia, a pesar de l'atracció que em despertava la idea: un munt de feina i pocs diners. Em va llegir el pensament:

—Però hi ha més calé a guanyar del que t'imagines. El seu exmarit té molt d'interès que surtin; em diuen que pagarà a qui jo li digui perquè el llibre estigui llest en un termini de temps raonable.

No, no sonava malament.

—Acceptes la feina? —em va preguntar amb un somriure de vampiressa.

—I com ho hem de fer, això?

De la seva enorme bossa de roba de retalls en va treure una carpeta. Dins hi havia uns primers capítols, una mena d'índex i una targeta de la mateixa Dora Bonnín grapada a una còpia del contracte d'edició que havia signat feia just catorze mesos. A la targeta hi havia gargotejat un altre número, el d'un telèfon mòbil.

—És de la seva secretària —va dir la Bàrbara—. Truca-li i li dius que treballis per a l'editorial. Ella ja sap de què va, tot això. Et donarà accés al material. Però no truquis demà, ni l'altre ni

l'altre. Deixa'ls passar el dol... Espera't unes setmanes, com a mínim, eh? M'explicaràs ara de què coneixies la Bonnín, tu, escriptorello?

3

La Dora Bonnín era la mare del meu millor amic, en Leo —Leonard Verdera Bonnín—, el nen esquifit i lleig a qui vaig adorar quan tenia entre nou i catorze anys. (Ara ve una mica «d'aquella merda estil David Copperfield».)

En Leo i jo anàvem a la mateixa escola privada, Sant Tomàs, una institució per a nens de casa bona, allà a Inca, al centre de Mallorca. El col·legi el dirigia un homenàs cap quadrat i autoritari, don Jeroni, un antic alcalde franquista que governava la institució amb mà de ferro, al costat de la seva dona malairosa, dona Alfonsa, i d'un plegat de professores aterrides, dividides entre la necessitat de fer valer la disciplina marca de la casa i l'atenció mitjanament amorosa que havien de dedicar-nos. Por i betcollades.

Vestíem uniforme marró, corbata d'elàstic —corbatí i faldilla les nenes—, un guardapols blau per no embrutar-nos i sabates Belper marrons i indestructibles, i cada matí formàvem al pati per veure com, des d'una àmplia terrassa superior, s'hissaven les banderes d'Espanya i de les Illes. (Ens feien cantar un himne que deia així: «*Juventud la frente erguida, del pecho un noble afán, entonemos a la vida, la canción viril sentida, de la fe nuestro ideal, de la fe nuestro ideal...*». Les veus, emocionades.)

Se suposava que era un col·legi d'elit, en teoria trilingüe i molt exigent amb els estudis, i on no s'acceptava cap mostra d'insubordinació. Entre nosaltres hi havia de tot: nens i nenes intel·ligents i dòcils i d'altres de ben malcriats i bulliciosos —vertaders salvatges abusananos: criatures de por—, tots fills

de pares rics. Uns pares que s'imaginaven que, si entaforaven els fills allà, aquests acabarien sent brillants i complidors i futurs universitaris. En Leo hauria pogut ser dels més bojos i acadèmicament grisos, tot i que tenia bon cor i molta curiositat, i una absència de malícia que no impedia que fos capaç de concebre les més grans poca-soltades.

En Leo era el fill petit de n'Higini Verdera, que s'havia casat amb la Dora poc després d'enviudar de la mare dels bessons, n'Isaac i la Blanca. Ells estudiaven llavors al mateix institut privat de Palma —amb llargues temporades a Suïssa— on després van portar en Leo a fer el batxillerat; em van deixar així sense el meu gran amic. A mi em matricularen en un institut públic d'Inca.

Ens unien moltes coses, de nens: a els dos ens agradava llegir i saltar, i tot el que fos extravagant, i mirar cinema i badoquejar febrilment, i jugar a escacs hores i hores. Érem amics per molts motius, però sobretot perquè em sembla que jo era l'únic capaç d'aguantar els seus atacs de mal humor, els rampells de fúria que degenerava en riallada feroç. L'excèntrica inconstància del seu tarannà més aviat melancòlic acabava avenint-se amb la meva perseverança reposada, el meu caràcter vigilant i mofeta i les meves ganes de passar-ho bé. Ens compenetràvem, érem alegrement insociables: passàvem els dies junts, dins i fora de classe, en un estat d'urgència permanent. Avui dia als dos ens haurien diagnosticat TDAH.

Ho compartíem tot; tot ens ho explicàvem. Tot ens feia gràcia i ens apassionava: érem com cadells (com «petits animals», va dir el meu pare en una ocasió). Érem amics? Em sembla que hi hauria d'haver una altra paraula per designar el que érem. Amb quina emoció esperava les seves trucades, els disabtes, per anar al cine a Palma, o per anunciar-me que algú em passaria a buscar per portar-me a casa seva, als afores d'Inca, sota el puig de Santa Magdalena, a la seva casa al camp, per sopar i passar la nit amb ell. Un món ple d'incitacions i jocs, la promesa d'un circ interminable. Viure en epifanies.

Durant aquells anys, els Verdera començaven a tancar les fàbriques de sabates d'Inca i traslladaven la producció a Hongría i al Marroc. Van deixar molta gent sense feina, i el meu tiet com a copropietari d'una petita i calamitosa fàbrica de talons, la qual va acabar fent fallida i va arrossegar en la desfeta bona part del seu patrimoni.

El meu tiet Toni va perdre —«per culpa d'en Verdera», deia ell; «allò va ser el meu Waterloo»— els seus dos apartaments a la platja i el petit veler amb què sortia a pescar, i tot perquè, quan les fàbriques van trontollar amb els efectes de l'arribada del mercat comú europeu, va confiar en la paraula de n'Higini Verdera, que li va assegurar que si comprava una part de la fàbrica i n'avalava els deutes amb els seus béns, contribuiria a re-flotar-la ben aviat; li va prometre uns contractes i uns clients que no van arribar mai.

I potser hauria pogut anar bé si l'empresa hagués estat en unes mans més astutes i entenimentades, però en mans del meu tiet i dels seus socis tot plegat se'n va anar a la ruïna. (Ara m'adono que totes les propietats perdudes podrien haver acabat sent meves i del meu germà; el meu tiet no té fills ni esposa, i algú haurà d'heretar-lo.)

A casa meva no acabaven de veure bé que en Leo Verdera fos el meu millor amic. No només perquè el seu pare hagués entabanat el tiet (a pesar que abans havia fet fortuna treballant per als Verdera com a representant comercial de les seves marques de sabates: Belper i Belusse), sinó per altres motius, que després fatalment descobriria. Em pensava que tot es devia a la mala fama dels Verdera a Inca, una reputació fosca i controvertida.

L'empresa havia començat a finals del segle XIX, quan en Ramon Verdera, el padrí de n'Higini, va fer un viatge a Anglaterra, tot per mirar de fer sort fora d'una Mallorca agrícola i depauperada. Allà va aprendre l'ofici de sabater, i va veure la manera com els anglesos feien servir les màquines que accele-

raven els processos i multiplicaven la productivitat. En Ramon Verdera va treballar en una fàbrica de sabates de Manchester durant gairebé cinc anys, aprenent l'ofici en totes les seves ves-sants. Estalviant com un monjo, venent-se l'herència familiar —quatre terrossos—, va poder comprar dues màquines de se-gona mà, amb les quals va tornar a casa.

Eren unes màquines colossals —British Shoe Machinery: una d'elles encara es conserva; en parlarem—, capaces de donar fins a tres-centes puntades amb un fil de vuit cabotes. Va reu-nir els altres sabaters d'Inca i els va proposar repartir-se la feina segons els principis tayloristes, que portava ben apresos; va di-vidir la tasca en multitud de petits tallers, els quals podien anar fent a baix cost gràcies a una classe treballadora local que no exigia gaire i que era capaç de fer un producte sòlid a uns preus molt competitius. Poc després exportaven sabates fins i tot a les Antilles. En Ramon Verdera va començar a fer molts diners i va comprar la possessió de Son Gros, on cent anys després jo passava molts dies d'estiu amb el seu rebesnet. Va morir l'any 1933, sembla que de tos ferina. Tenia dos fills.

Llavors va esclatar la Guerra Civil i el seu fill gran, en No-fre, es va fer càrrec de les dues petites fàbriques de la família. L'altre fill, el menut dels dos, estudiava dret i peritatge mercan-til a Madrid, i allà el va sorprendre l'alçament militar. Va morir a mans dels milicians en un *paseo*, i només perquè havia discu-tit de política amb un esquerranós venjatiu de la FIJL durant una conversa en un cafè situat en el que ja aleshores es coneixia com la Avenida de la Unión Proletaria (la Castellana).

Jo de tot allò no en sabia res, però amb el temps he pogut as-sabentar-me —el tiet Toni sí que ho sabia més o menys tot— que el padrí Verdera —en Nofre Verdera, el padrí d'en Leo— havia estat, ja durant la vida del seu pare, un falangista dels més fer-vorosos.

Deixem que ho expliqui el tiet:

—Però li podries posar un títol.

—Com?

—Sí, nebot, posa-li un títol.

HISTÒRIA ABREUJADA DELS SABATERS VERDERA

—Així?

—Sí, així.

—Parla, tio.

—Vinga... En Nofre Verdera era una autèntica fera amb camisa blava, nebot, un sabater ambiciós, engalipador, anticomunista fins al fons de la seva ànima garrepa. A més, li havien assassinat el germà petit, allà a la capital, i és clar. Llavors es temia que arribessin, si es perdia la guerra, els que farien «la repartidora». Hi havia la por que es fes una revolució obrera i comunista, que acabés amb la propietat privada de les fàbriques i de les terres. En Nofre havia trobat en el credo de José Antonio un substitut de la religió dels seus pares.

»Abans havia estat seminarista, un d'aquests jovenets devots, avinagrats i tremebunds; al seminari li van encomanar un esperit meticulós, que després el va portar a aprendre's de memòria els discursos de Primo de Rivera, figura't. Anava a la seu de Falange de Ciutat a fer conferències i a adoctrinar tots els nens que aplegava pels carrers i per les places, i obligava els seus treballadors de més rang a anar a les reunions del partit.

»Quan va esclatar la guerra, en Nofre es va distingir per la seva caparrudesa, però també per la seva magnanimitat...; es deia, nebot, que d'una paraula seva podia dependre que hom acabés o no davant d'un escamot d'afusellament, o a la presó de Can Mir, a Palma, que era allà on tu i el teu amigueta anàveu al cinema, la Sala Augusta, vora de l'estació del tren de Sóller.

»Els rojos més notoris no tenien perdó possible, és clar, i a alguns sí que els va fer matar, així, dos joves que treballaven per a ell i que eren díscols i d'Esquerra Republicana. Però sempre hi havia altra gent més políticament indefinida, o que tan sols

havien estat detinguts per enveges o malentesos. En Nofre era tan doctrinari que no acceptava que paguessin justos per pecadors. I va salvar gent, sí, molta gent... Va saber usar el poder que llavors ja tenia, i a canvi de no donar certs noms i de salvar algunes vides, va aconseguir que li deguessin molts favors i va acabar sent l'amo d'un altre terreny al barri de l'estació del tren d'Inca. Com a bon patriota, després de la guerra li van concedir un crèdit baratíssim a la Banca March, amb el qual va aixecar la primera, unificada i gegantina fàbrica de sabates Verpell. Llavors van venir els forasters...

A Inca hi havia la coneguda com plaça Verdera; anys després, cap a finals dels seixanta, en Nofre Verdera ja era un prohom local, un milionari amb vinculacions ben estretes amb el règim de Franco. I van erigir una estàtua en honor de la família dels respectables sabaters: un velletó fent sabates a mà, amb un martellet i un davantal de cuir, assegut en una cadira baixa. El vell de bronze no és en Nofre sinó en Ramon Verdera, a qui mai ningú no havia vist fer una sabata a mà.

El meu bon amic orellut, als dotze anys, mantenia una semblança ben còmica amb aquell padrí commemoratiu.

El vell Verdera et pot
matar o donar-te la vida
només li importa donar brida
i engaltar-te un sabatot.

Aquesta glosa, dedicada a en Nofre, l'havia sentit a dir el meu tiet entre els treballadors més veterans de Verpell, on va entrar a fer feina quan només tenia catorze anys.

A les fàbriques de Verpell hi van trobar un lloc de treball «els forasters», perquè durant els anys cinquanta i seixanta arribaren a Mallorca milers d'homes i dones que escapaven de la misèria de la paupèrrima Espanya del sud: andalusos, murcians i extremenys que estaven disposats a tot per fer-se un sou

i mantenir la família. En Nofre Verdera els va donar feina, i ell mateix s'encarregava d'instruir-los, d'ensenyar-los l'ofici de sabater i com manejar les màquines, cada vegada més voluminoses.

—L'homenet era un fanàtic de la sabata com abans ho havia estat del falangisme i de Crist... —em va explicar el tiet, fil per randa—. Per ell, fer sabates era una tasca venerable, un destí que el feia partícip d'una cosa molt més grossa, què sé jo... En Nofre Verdera era un malparit insuportable, un ignorant i un cabró, però coneixia l'ofici, li agradava treballar perquè deia que «el treball purifica», i li encantava fer duros. Volia encomanar la passió per la sabata a tots els seus «forasters». Després de cansar-se d'anar a Madrid i d'untar les corrioles pels ministeris, ja havia aconseguit que l'exèrcit espanyol li encomanés un model de bota militar, i això va contribuir encara més a l'èxit de la marca. Era de veure com parlava als seus homes i dones, i amb quin zel supervisava la feina, com instruïa aquella genteta ignorant en l'ús de les màquines de tallar la pell amb els encunys. Sí, ho vivia. I com havien de posar el cuir per no tudar ni un mil·límetre d'una pell que ell acariciava amb devoció abans de ficar-la a la màquina que en rebaixava els voravius, tot per fer més fàcil després la costura. Les costureres eren les treballadores més valorades, nebot...

—Prou Balzac, tio.

—Entesos.

Però dels padrins Verdera, en Ramon i en Nofre, jo no en sabia pràcticament res, durant els anys noranta. Sabia que en Nofre havia mort en un accident d'avió, juntament amb la mare dels bessons, en un vol que anava de Chicago a Los Angeles quan va caure el DC-10 en què viatjaven.

El padrí Verdera i la mare dels nens —es deia Victòria— havien anat als Estats Units a vendre sabates. N'Higini, que era fill únic, s'havia de reunir amb ells tres dies després; estava comprant pells de vacum a l'Argentina.